

УДК 343.123.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.51>

СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ

**Мурадлі А.,
аспірантка**

Харківського національного університету внутрішніх справ

Мурадлі А. Слідчі (розшукові) дії на початковому етапі розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів.

Розглянуто особливості проведення першочергових слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів. Зазначено, що завдяки провадженню слідчих (розшукових) дій відбувається збирання, перевірка та оцінювання доказової інформації. Охарактеризовано стан опрацювання вітчизняними вченими проблематики організації підготовки та проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування злочинів, зокрема, у сфері виробництва споживчих товарів. Проаналізовано погляди науковців з теоретичних та практичних проблем застосування слідчих (розшукових) дій в ході досудового розслідування. Зазначено, що проблематика застосування слідчих (розшукових) дій не втрачає своєї актуальності, оскільки ще недостатньо сучасних наукових досліджень, спрямованих на визначення особливостей проведення першочергових слідчих (розшукових) дій в ході розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів. Розглянуто правові та організаційно-тактичні засади проведення слідчих (розшукових) дій, серед яких: огляд, допит, обшук, слідчий експеримент, а також проведення судових експертиз. Визначено організаційно-тактичні особливості їх застосування в ході розслідування злочинів, що вчиняються в процесі виробництва споживчих товарів. Надано рекомендації щодо використання тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій, що обумовлені специфікою виробництва та фінансовою звітністю у сфері виробництва споживчих товарів. У зазначених рекомендаціях акцентовано увагу на особливостях огляду документів, що відображають рух матеріальних цінностей на виробництві, зокрема, при виявленні залишків сировини, напівфабрикатів, готової продукції і зіставлення їх фактичної кількості з даними відповідних документів. Наведено перелік тактичних прийомів допиту матеріально-відповідальних та службових осіб, що мають відношення до виробництва. Визначено специфіку застосування спеціальних знань і найбільш типових судових експертиз, серед яких: судово-економічна, судово-товарознавча, а також криміналістичні експертизи матеріалів, речовин та виробів. Вказано на необхідність проведення слідчого експерименту з метою встановлення фактів недовкладення сировини, її заміни дешевшою та фіксації інших прийомів фальсифікації споживчих товарів. Наголошено, що отримана в ході проведення зазначених слідчих (розшукових) дій інформація сприяє формуванню доказової бази у кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері виробництва споживчих товарів.

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії, огляд, допит, обшук, слідчий експеримент, судові експертизи, початковий етап розслідування, виробництво споживчих товарів.

Muradly A. Investigative (search) actions at the initial stage of investigating crimes in the field of consumer goods production.

The features of conducting primary investigative (search) actions during the investigation of crimes in the field of consumer goods production are considered. It is noted that due to the conduct of investigative (search) actions, evidentiary information is collected, verified and evaluated. The state of development by domestic scientists of the problems of organizing the preparation and conduct of investigative (search) actions at the initial stage of the investigation of crimes, in particular, in the field of consumer goods production, is characterized. The views of scientists on the theoretical and practical

problems of applying investigative (search) actions during the pre-trial investigation are analyzed. It is noted that the issue of the use of investigative (search) actions does not lose its relevance, since there is still not enough modern scientific research aimed at determining the features of conducting primary investigative (search) actions during the investigation of crimes in the field of consumer goods production. The legal, organizational and tactical principles of conducting investigative (search) actions are considered, including: inspection, interrogation, search, investigative experiment, as well as conducting forensic examinations. The organizational and tactical features of their application during the investigation of crimes committed in the process of consumer goods production are determined. Recommendations are provided on the use of tactical methods for conducting investigative (search) actions, which are determined by the specifics of production and financial reporting in the field of consumer goods production. The above recommendations focus on the features of reviewing documents that reflect the movement of material assets in production, in particular, when identifying residues of raw materials, semi-finished products, finished products and comparing their actual quantity with the data of the relevant documents. A list of tactical methods for questioning materially responsible and officials related to production is provided. The specifics of the application of special knowledge and the most typical forensic examinations are determined, including: forensic economic, forensic commodity, and forensic examination of materials, substances, and products. The need for an investigative experiment to establish the facts of non-addition of raw materials, their replacement with cheaper ones, and the fixation of other methods of falsification of consumer goods is indicated. It is emphasized that the information obtained during the conduct of these investigative (search) actions contributes to the formation of an evidentiary base in criminal proceedings regarding crimes in the field of consumer goods production.

Key words: investigative (search) actions, examination, interrogation, search, investigative experiment, forensic examinations, initial stage of investigation, production of consumer goods.

Постановка проблеми. Успішне розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів залежить від якісно проведених першочергових слідчих (розшукових) дії на початковому етапі розслідування злочинів. На цьому етапі виконується великий обсяг роботи, пов'язаний з пошуком, виявленням і закріпленням доказів. Відповідно до ч. 2 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) «досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань» [1].

На початковому етапі змістом доказової діяльності розслідування є встановлення об'єктивної істини, а основним засобом отримання і перевірки доказів є проведення першочергових слідчих (розшукових) дій. У зв'язку з цим, вченими не випадково наголошується, що слідчі (розшукові) дії посідають у структурі діяльності слідчого особливе місце, оскільки саме через їх провадження відбувається, збирання, перевірка та оцінювання доказової інформації. В цьому ракурсі слідчі дії є способом здійснення слідчої діяльності, формою її організації, що не вичерпується роботою з доказами, а й передбачає інші кримінальні процесуальні процедури та організаційно-технічні заходи.

У юридичній літературі зазначається, що «метою розслідування будь якого кримінального правопорушення є встановлення винної особи та обставин злочинної події. Досягти цієї мети можна лише тоді, коли слідчий своєчасно обирає оптимальний шлях установлення обставин злочину на основі інформації, яку він матиме у своєму розпорядженні на початковому етапі розслідування. Із цього приводу на практиці слідчі нерідко стикаються з труднощами, що пов'язано як із недостатністю відповідного досвіду у багатьох працівників органів досудового розслідування, так із недосконалістю наявних науково-практичних рекомендацій» [2, с. 177-178]. Водночас, розробка практичних рекомендацій, пов'язаних з вирішенням завдань досудового розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів, ускладнена тією обставиною, що до теперішнього часу ще недостатньо сучасних наукових досліджень, спрямованих на визначення особливостей проведення першочергових слідчих (розшукових) дій в ході розслідування вказаних злочинів.

Мета дослідження полягає у розгляді теоретико-правових та організаційно-тактичних засад проведення слідчих (розшукових) дій, а також у визначенні тактичних особливостей та формуванні рекомендацій щодо їх застосування підрозділами Національної поліції України в ході розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів.

Стан опрацювання проблематики. Проблемні питання провадження слідчих (розшукових) дій, зокрема, при розслідуванні злочинів у сфері виробництва споживчих товарів досліджували-

ся такими науковцями як: К.В. Аріт, В.О. Гусєва, В.Г. Дрозд, В.А. Журавель, С.В. Євдокіменко, О.В. Іванцова, В.О. Коновалова, Я.Ю. Конюшенко, Ю.І. Лозинська, М.Г. Мартосенко, В.Д. Пчолкін, В.М. Стратонов, Ю.В. Терещенко, О.В. Федосова, М.С. Чесакова, Ю.М. Чорноус, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, Р.М. Шеховцов, І.В. Шудрук, М.Г. Щербаковський та інші. В перших роботах з криміналістики «автори звертались до поняття «слідчі дії», при цьому не з'ясовуючи їх відмінності від решти дій, які здійснюються слідчим під час розслідування злочину» [3, с. 66]. В подальших наукових дослідженнях визначаються та розкриваються: поняття, завдання та характерні ознаки слідчих дій; їх перелік; співвідношення слідчих дій з процесуальними та іншими діями слідчого; досліджується сутність слідчих дій та дається комплексна характеристика їх морально-етичного, психологічного та організаційно-тактичного аспектів. При визначенні сутності і поняття «слідчі (розшукові) дії» у науковій літературі зустрічаються різні підходи. Перший підхід характеризується широким розумінням цього поняття. Слідчі (розшукові) дії – це всі дії слідчого, які він здійснює під час розслідування у кримінальному провадженні. Другий підхід є більш вузьким і визначає слідчі (розшукові) дії як дії слідчого пізнавального характеру, спрямовані суто на всебічне та повне встановлення обставин справи. А окремі автори навіть надають слідчим діям, крім функції отримання та перевірки доказів, і функцію оцінювання доказів. Водночас, науковці вважають, що «слідчі (розшукові) дії є основним способом збирання доказів, а відтак – головним засобом всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження, вирішення його завдань» [4, с. 41].

Серед вчених-криміналістів превалює також точка зору, що для методики розслідування окремих видів злочинів становить інтерес ідея систематизації слідчих (розшукових) дій. О.В. Коновалова вважає «одним із перспективних напрямів розвитку теорії криміналістичної методики розробку оптимальних систем слідчих (розшукових) дій, які забезпечують найбільшу ефективність розслідування» [5, с. 61].

З цього приводу В.А. Журавель зазначає, що «найбільш усталеними і апробованими криміналістичними засобами здійснення досудового розслідування прийнято вважати системи слідчих (розшукових) дій і тактичні операції». <...> «Криміналістична методика розглядає слідчі (розшукові) дії не ізольовано, а у взаємозв'язку одна з одною. Залежно від мети вони утворюють певні системи. Елементами таких систем є типові слідчі (розшукові) дії, а їх структура відображає оптимальну послідовність провадження. Оптимальний набір слідчих (розшукових) дій і оптимальна послідовність їх провадження є головними принципами формування і функціонування інформаційно-пізнавальної моделі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів» [6, с. 306–308].

Такої точки зору дотримується В.М. Шевчук, який на монографічному рівні дослідив питання комплексного застосування слідчих дій при проведенні тактичних операцій, а також визначив їх роль і місце в структурі окремої криміналістичної методики [7, с. 359–365].

Отже, можна констатувати, що на сьогодні завдяки низки наукових досліджень сформована наукова база щодо подальшого розв'язання теоретико-правових та організаційно-тактичних проблем проведення слідчих (розшукових) дій. Проведений аналіз наукових досліджень свідчить, що проблематика їх застосування в окремих методиках розслідування злочинів, зокрема і тих, що вчиняються у сфері виробництва споживчих товарів, не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Провадження слідчих (розшукових) дій є «обов'язковою складовою процесуальної діяльності слідчого та безпосереднім способом виконання завдань доказування. Така процесуальна діяльність, спрямована на збирання доказів і здійснюється у двох формах: проведення слідчих (розшукових) дій і проведення інших процесуальних дій» [8, с. 271]. Правова регламентація застосування слідчих (розшукових) дій передбачена КПК України. Згідно зі ст. 223 цього кодексу, «слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні» [1]. Законодавством передбачено проведення таких слідчих (розшукових) дій, як: допит (ст.ст. 225, 352, 353, 351, 226 КПК України); пред'явлення особи для впізнання (ст.ст. 228, 229, 230 КПК України); огляд (ст.ст. 237, 238, 239 КПК України); ексгумація трупа (ст. 239 КПК України); обшук (ст. 234 КПК України); слідчий експеримент (ст. 240 КПК України); освідчування особи (ст. 241 КПК України); проведення експертизи (ст. 242 КПК України).

Вважаємо за доцільне розглянути особливості застосування таких слідчих (розшукових) дій, що, як правило, проводяться на початковому етапі розслідування злочинів у сфері виробництва

споживчих товарів. При цьому слід погодитись з думкою О.В. Федосової, що при «визначенні першочерговості слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати можливі результати й відповідно до цього визначати їхню найбільш оптимальну черговість» [9, с. 192]. Також слід зазначити, що при розслідуванні кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виробництва споживчих товарів однією з основних першочергових дій є слідчий огляд. У криміналістичній літературі огляд розглядається як найбільш складна процесуальна дія, від якості та швидкості проведення якої залежить хід усього розслідування. В.О. Гусева слушно зазначає, що «рівень розкриття вчиненого злочину значною мірою залежить від проведених первинних слідчих (розшукових) дій, серед яких найважливіше значення має огляд місця події, який є основним джерелом доказів на початковому етапі розслідування» [2, с. 226]. Тому, у невідкладних випадках слідчий огляд може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. У зв'язку з цим, відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України передбачено «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей, документів та комп'ютерних даних» [1].

При розслідуванні злочинів у сфері виробництва споживчих товарів велике значення для виявлення ознак кримінального правопорушення має проведення огляду сировини, напівфабрикатів, готової продукції і зіставлення їх фактичної кількості з даними відповідних документів. У процесі виготовлення різноманітних видів споживчих товарів, кожний етап виробництва останніх знаходить відображення в установленій номенклатурою підприємства документації. Слід звернути увагу, що для кожної галузі господарської діяльності та її підприємств розробляються певні форми первинної документації. Їх стандартизація має на меті покращення облікової дисципліни, а також механізацію облікових даних, що забезпечує вдосконалення обліку та звітності. У сфері виробництва споживчих товарів найбільший інтерес становлять окремі види первинної облікової документації: а) з обліку сировини та матеріалів; б) виробництва та збуту готової продукції; в) за результатами проведених лабораторних досліджень.

Огляд документів, у тому числі й наведених, має на меті не тільки аналіз їх з погляду змісту та форми, але і виявлення можливих позицій, за якими необхідно провести зіставлення документів. Як правило, у сфері виробництва споживчих товарів «зіставляються документи, що відображають: витрату сировини і випуск готової продукції; процес виготовлення продукції із нарахуванням заробітної плати працівникам; вихід готової продукції і витрату пакувальних матеріалів. Під час огляду і зіставлення документів, що відображають ту саму операцію з метою з'ясування протиріч і розбіжностей, варто звертатись до документів внутрішнього оперативного обліку. Їх допоміжна роль у таких випадках може містити досить важливу інформацію» [10, с. 129].

Слід зазначити, що при виявленні надлишків або нестач у сфері виробництва споживчих товарів «важливе значення мають огляди готової продукції і зіставлення отриманих даних з відповідною документацією. Рецептні норми виходу готової продукції і передача зі складів сировини передбачають досить жорсткі норми, які допускають лише незначні відхилення, що можуть мати місце в результаті навмисних чи випадкових порушень технологічного режиму. Тому, виявлення розбіжностей між калькуляційними розрахунками і обсягом випущеної продукції свідчить про явне порушення технологічного процесу» [11, с. 326]. У випадку, коли виникає питання, що потребує застосування спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів. За їх участю слідчий може провести зіставлення документів з даними оглядів сировини, напівфабрикатів, готової продукції, а також дослідити питання відповідності документів необхідній формі, виявленню слідів підчисток, дописок, внесення виправлень. Однак, зміст діяльності зі збирання доказів не вичерпується встановленням слідів злочину. Необхідно, щоб отримана інформація була зафіксована належним чином. Тобто, заключний етап проведення огляду місця події полягає у фіксації в протоколі проведених дій та виявлених і вилучених предметів, слідів тощо.

До першочергових слідчих дій, що дозволяють отримати важливу інформацію при розслідуванні злочинів у сфері виробництва споживчих товарів, відноситься допит. Представники криміналістичної науки вважають, що «допит є найбільш поширеним способом отримання доказів. У той же час допит – одна з найбільш складних слідчих (розшукових) дій; його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини. Мета допиту полягає в отриманні повних та об'єктивно відображуючих дійсність показань. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться, – доказами» [12, с. 306].

Процесуальний порядок допиту регламентується нормами КПК України (ст.ст. 224–227, 232, 351–354, 336), дотримання яких є обов'язковим [1]. При його проведенні коло осіб, від яких можна отримати необхідні у кримінальному провадженні відомості, може бути досить широким і визначатися залежно від того, яке відношення мають ті чи інші особи до факту виробництва споживчих товарів. Такі особи можуть поділятися на кілька категорій. Серед них: а) підозрювані; б) свідки; в) особи, що не мають відношення до події злочину, але за специфікою виконуваних функцій можуть володіти важливою для розслідування інформацією.

У керівництві з розслідування злочинів зазначається, що «допит свідків, як і визначення їхнього кола, також має певні особливості. При розслідуванні розкрадань коло свідків визначається залежно від предмета розкрадання (готова продукція, сировина), від особистих взаємин із підозрюваною особою та покладених на неї функціональних обов'язків» [10, с. 129]. Отже, при з'ясуванні даних про свідків важливо враховувати дві обставини: а) чи є свідок особою, яка безпосередньо причетна до процесу виробництва; б) або особою, яка епізодично спостерігала ті чи інші обставини злочинної події або знала про них від інших осіб. Насамперед, до осіб, які мають безпосереднє відношення до виробництва споживчих товарів, відносяться приймально-здавальники, комірники, технологи, майстри й інші службові та матеріально-відповідальні працівники, які безпосередньо відповідають за виготовлення, зберігання та відпуск продукції.

Перелік питань залежить від специфіки виробництва споживчих товарів, яка обумовлена такими обставинами, як документообіг, технологія виробництва, процеси або функції що виконуються певними особами і т. ін. Тому, при допиті осіб, які здійснюють свої службові функції у сфері безпосереднього виробництва споживчих товарів, нерідко звертаються до певних документів, які фіксують господарсько-фінансові операції; до нагадування тих чи інших дат і окремих епізодів; до оголошення показань свідків або обвинувачених з метою встановлення найбільш важливих обставин; до пред'явлення речових доказів у цілях нагадування окремих подій або викриття неправдивих свідчень.

На думку О.В. Іванцової «специфіка з'ясування найбільш важливих обставин, необхідних для розслідування, можлива при постановці наступної групи питань: 1) яким чином здійснюється технологічний процес; 2) якими документами оформляється передача необхідних компонентів для виготовлення продукції; 3) чи мали місце відхилення від технологічного режиму, в чому саме вони полягали; 4) яка ступінь справності машин і устаткування, чи впливає їх несправність на обсяг і якість продукції, що виробляється; 5) чи мала місце заміна компонентів у процесі виробництва, які з компонентів замінялися і чим саме; 6) як часто відбувається заміна компонентів, чи є це системою, хто дає розпорядження про заміну; 7) чи мали місце недовкладення сировини, куди і яким чином розподілялися або направлялись надлишки; 8) чи мали місце випадки випуску недоброякісної продукції і передачі її на склад для подальшої реалізації; 9) як здійснювалися лабораторні аналізи і чи виявлялися в ході їх проведення невідповідності якості сировини та готової продукції рецептурним нормам; 10) як здійснювали контроль за закладкою сировини і виготовленням продукції технологи, які порушення при цьому допускали. Перелік названих питань не є вичерпним, він може варіюватися залежно від предмета допиту» [13, с. 156-157].

Допит осіб, які мають відношення до виробництва споживчих товарів, припускає обрання багатьох тактичних прийомів, рекомендованих криміналістичною тактикою і методикою розслідування окремих видів злочинів. У сучасній криміналістичній теорії зроблені спроби виявити і відповідно класифікувати окремі системи (групи) тактичних прийомів, що застосовуються для допиту підозрюваних і обвинувачених. До названих систем відносяться тактичні прийоми, спрямовані на активізацію в пам'яті, нагадування подій, що мали місце, виявлення і викриття брехні, виявлення спотворень в показаннях, обумовлених помилками в сприйнятті та інтерпретації подій. Рекомендовані у науковій літературі системи тактичних прийомів включають в себе, головним чином, постановку цілеспрямованих питань і пред'явлення доказів [14, с. 103].

Пред'явлення доказів охоплює такі матеріали, що включають: а) письмові докази (накладні, платіжні відомості, пояснення матеріально-відповідальних осіб, розписки, чорнові записи та інші документи, що відображають рух товаро-матеріальних цінностей або грошових коштів); б) речові докази (зразки викраденої продукції, документи зі слідами дописок, підчисток, виправлень); в) протоколи допитів свідків і обвинувачуваних; г) матеріали ревізій; д) пред'явлення висновків проведення різного роду експертиз. У зв'язку з цим в ході розслідування кримінальних правопорушень виникає необхідність у використанні спеціальних знань із залученням спеціалістів.

Відповідно до ст. 71 КПК України «спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки, висновки та інші документи під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок» [1].

М.Г. Щербаковський вважає, що «використання спеціальних знань визначається однією з суттєвих ознак судових експертиз, а експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями» [15, с. 37]. На підприємствах, що виробляють споживчі товари судові експертизи мають певні особливості. Науковці зазначають, що «до числа таких експертиз належать: судово-економічна, судово-товарознавча, а також криміналістичні експертизи матеріалів, речовин та виробів, зокрема, спиртотмісних сумішей та харчових продуктів [16, с. 293–296; 17, с. 239]. Серед зазначених експертиз у процесі розслідування правопорушень у сфері виробництва споживчих товарів найбільш поширеною є судово-економічна експертиза (бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій). В ході її проведення аналізується виробнича та фінансово-господарська діяльність підприємств, на яких виявлені факти викрадання, привласнення цінностей та інші втрати споживчих товарів, а також порушення фінансової та платіжної дисципліни. С.В. Євдокіменко зауважує, що «ця експертиза дозволяє отримати відповіді на питання, коли необхідні знання бухгалтерського обліку, податкового законодавства, контролю, аналізу фінансово-економічної діяльності підприємства тощо» [18, с. 37].

В ході розслідування злочинів, що вчиняються при виробництві споживчих товарів, отримання доказів здійснюється і в процесі проведення обшуку. Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України «обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб» [1]. Підставами для проведення обшуку є наявність достатніх відомостей, які вказують на можливість досягнення його мети. При визначенні цілей обшуку акцентується увага на виявленні тих об'єктів, які є найбільш характерними для даної категорії злочинів. Під час розслідування злочинів, які вчиняються у сфері виробництва споживчих товарів, він проводиться з метою виявлення викраденої продукції, документів і чорнових записів, коштовностей, здобутих і накопичених за час злочинної діяльності.

В ході розслідування злочинів, скоєних в процесі виробництва споживчих товарів, доказами можуть бути документи, що відображають рух товаро-матеріальних цінностей: розпорядження на переробку продукції, акти про списання цінностей, насправді реалізованих або викрадених, а також чорнові записи, бланки документів, які можуть бути використані для цілей привласнення. У процесі розслідування до найбільш типових об'єктів обшуку відносяться викрадене майно, а також грошові кошти, виручені від реалізації викраденого. Предметами привласнення у сфері виробництва споживчих товарів можуть бути сировина і готова продукція. При розслідуванні злочину слідчому важливо орієнтуватися не тільки на характер діяльності підприємства і спосіб вчинення злочину, а й на дані про особу злочинця, його службове становище і обсяг виконуваних функціональних обов'язків.

При висуванні версій про місце можливого приховування слід враховувати, що воно обирається залежно від характеру викраденого. У тому випадку, якщо викрадене представляє собою сировину для виробництва, то пошуки слід направляти на такі місця, які найбільше відповідають їх обсягу і умовам зберігання. До останніх можуть бути віднесені комори, окремі місця в льохах, холодильниках та інших пристосуваннях для зберігання швидкопсувних продуктів. Специфіку має обшук, проведений в службових приміщеннях. До них, в першу чергу, відносяться службові кабінети, де розташовуються співробітники різних відділів (бухгалтерії, виробничого відділу тощо). У службових приміщеннях місцями приховування можуть бути сейфи, книжкові шафи, письмові столи, а також спеціально виготовлені тайники. Для участі в проведенні обшуку слід запросити спеціаліста, який може надати істотну допомогу у виявленні прихованого.

Найбільш ефективними є групові обшуки, об'єктами яких можуть бути одночасно виробничі приміщення, склади і підсобні приміщення торгових організацій. Підставою для проведення обшуку в цих випадках є виявлення неврахованої продукції, наявність даних про привласнення, що вчинені групою службових осіб.

Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України «з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань» [1]. При цьому слід зазначити, що відомості, які надаються під час слідчої (розшукової) дії – слідчого експерименту, не є самостійним процесуальним джерелом доказів, оскільки таким джерелом виступає протокол цієї слідчої (розшукової) дії, що в розумінні ч. 2 ст. 84 та п. 3 ч. 2 ст. 99 КПК України є документом. Тому, у відповідності до ст. 103 КПК України, хід і результати проведення процесуальної дії необхідно відображати в протоколі, а також на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії. Слідчий експеримент, за необхідності, може проводитися за участю спеціаліста. При розслідуванні злочинів, що вчиняються в процесі виробництва споживчих товарів, бажано залучати як спеціалістів: технологів, бухгалтерів, працівників лабораторій тощо. До участі у слідчому експерименті можуть бути залучені підозрюваний, свідок, а також захисник. З огляду на тактику проведення слідчого експерименту науковці вважають, що «він є складною слідчою дією, складність якої зумовлено використанням різноманітних тактичних прийомів, технічних та наочних засобів, кількістю учасників і проведенням експериментально-дослідницьких дій» [19, с. 140]. Наприклад, у ході розслідування вчинених на виробництві розкрадань слідчий експеримент доцільно проводити з метою виявлення та фіксації наступних фактів: випуску недоброякісних продовольчих споживчих товарів; створення резервів сировини за рахунок її недовкладення; виявлення розбіжностей у кількості виготовленої продукції та запланованої для випуску у відповідності з рецептурою і т. ін. Під час проведення слідчого експерименту можуть проводитись вимірювання, фотографування, відеозапис, складатися плани, схеми та розрахунки, які додаються до протоколу.

Висновки: У підсумку слід зазначити, що до типових слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів віднесено: огляд, допит, обшук, слідчий експеримент, а також проведення судових експертиз. Визначено, що організаційно-тактичні особливості їх застосування обумовлені специфікою виробництва споживчих товарів та фінансовою звітністю. Дослідження вказаної специфіки дозволило сформулювати рекомендації щодо тактики проведення: огляду документів, сировини та готової продукції; допиту матеріально-відповідальних та службових осіб, що мають відношення до виробництва споживчих товарів; обшуку виробничих та службових приміщень; проведення слідчих експериментів з метою встановлення та фіксації фактів викрадання та випуску недоброякісних споживчих товарів, а також визначити перелік відповідних судових експертиз. Врахування таких особливостей при застосуванні слідчих (розшукових) дій впливає на ефективність розслідування злочинів у сфері виробництва споживчих товарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Гусєва В.О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.
3. Черноус Ю.М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.09. Київ: НАВС, 2005. 245 с.
4. Конюшенко Я.Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія. Харків: Факт, 2020. 476 с.
5. Коновалова В.О. Нові тенденції розвитку криміналістики. *Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика*: матеріали 14-го міжнар. конгресу, м. Одеса, 13-15 верес. 2018 р.: у 2 т. Т. 1. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2018. 55–65.
6. Журавель В.А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан: монографія. Харків: Право, 2021. 448 с.
7. Шевчук В.М. Сучасні наукові концепції формування типової структури окремої криміналістичної методики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 359–365.
8. Дрозд В.Г. Окремі питання регламентації початку досудового розслідування в умовах проведення правової реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 268–272.

9. Федосова О.В. Особливості організації і тактики проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми. *Юридична наука*. 2019. № 1. С. 191–198.
10. Керівництво з розслідування злочинів : науково-практичний посібник / Кол. авторів В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.; За ред. В.Ю. Шепітька. Х.: «Одіс-сей», 2009. 960 с.
11. Аріт К.В. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів економічної спрямованості. *Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення* : м-ли. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квіт. 2013 р.) / МВС України; Харк. нац. ун-т внутр. справ; Х.: ХНУВС, 2013. С. 324–331.
12. Криміналістика: підруч. /В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.: за ред. В.Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл.та допов. К.: Ін Юре, 2016. 640 с.
13. Іванцова О.В. Криміналістична характеристика та особливості розслідування злочинів у галузі цукрового виробництва: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» ХНУВС, Х. 2018. 251 с.
14. Лозинська Ю.І., Шехавцов Р.М. Достовірність показань свідка та її з'ясування у кримінальному провадженні: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
15. Щербаковский М.Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле. 2015. 560 с.
16. Шудрук І.В., Мартосенко М.Г. Підакцизні товари як об'єкти судової товарознавчої експертизи. *Проблеми теорії та практики кримінального провадження*: матеріали круглого столу (м. Харків, 17 червня 2021 р.) / ред. кол.: В.В. Сокурєнко (голова), Л.В. Могілевський, М.Г. Щербаковский. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021. С. 293–296.
17. Пчолкін В.Д., Мурадлі А.І. Використання спеціальних знань у процесі розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виробництва споживчих товарів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101) Ч. 1. С. 236–247.
18. Євдокіменко С.В. Теорія і практика судово-економічної експертизи: монографія. Харків. Панов, 2016. 540 с.
19. Стратонов В.М., Чесакова М.С. Тактика проведення слідчого експерименту в умовах протидії розслідуванню злочинів. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького*. Серія: Право. 2018. № 5 (17). С. 139–144.